

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 10 mars 2016
Ert dnr Ku2015/02481/KL
Vårt dnr 1-110/15

Remissvar – betänkandet Gestaltad livsmiljö - en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88), Ku2015/02481/KL

Nämnden för hemslöjdsfrågor, NFH, har tagit del av betänkandet Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88). På ett principiellt plan delar NFH utredningens tankar om att den gestaltade livsmiljön bör ses som en helhet, men menar att den helheten stärks bäst om de olika delarna får goda möjligheter att fördjupas utifrån sina egna särarter och förutsättningar. Det gäller inte minst arkitekturen och slöjden.

Sammanfattning

- NFH ställer sig bakom de föreslagna nationella målen men menar att slöjden mot bakgrund av dess roll i ett hållbart samhällsbygge, bör synliggöras i motiven för målen, liksom behovet av lokaler och platser för slöjdande.
- NFH saknar överlag slöjden i utredningen, bl.a. i förslag och bedömningar om myndigheters, regioners och kommuners ansvar för att utveckla och stimulera program på området. Slöjden som både näring och kultur behöver synliggöras också i dessa sammanhang.
- NFH anser att andra lösningar för samverkan och samordning av området är att föredra framför en ny myndighet på bekostnad av nedmontering av ArkDes. NFH vill särskilt framhålla de särskilda förutsättningar som arkitekturen har i detta sammanhang.
- NFH föreslår ett nationellt uppdrag på slöjdens område till Röhsska museet i Göteborg.
- NFH ställer sig bakom utredningens förslag till stöd för s.k. wild card vid upphandling, tävling och innovationsprocesser.

- NFH ser positivt på utredningens förslag och bedömningar som rör utbildning av myndigheters inköpare samt om kunskapsutveckling, forskning och forskningsnätverk.

Nya nationella mål

När det gäller arkitekturen har NFH i sitt yttrande över remisspromemorian Ku2015/01253/KI bland annat framfört behovet att stärka arkitekturen utifrån de specifika och särskiljande förutsättningar som råder. Idag har kommersiella exploateringsintressen på många håll tagit överhanden i samhällsbyggandet, och politiska beslutsföra tenderar stundtals att betrakta arkitekturen som en rent estetisk, för att inte säga kosmetisk fråga. Denna utveckling behöver som NFH ser det vändas. Arkitekturens unika karaktär som skapare av det byggda rummet och som grunden för hur livet i de urbana miljöerna formas, måste framhållas som överordnad ekonomiska exploateringsintressen. Varken konsten, formen eller designen är integrerade i politiska processer och föremål för politiska beslut, på samma sätt som arkitekturen. Det motiverar en tydlig markering från staten om att arkitekturen har en särställning.

När det gäller slöjden vill NFH framhålla görandet. Intresset för att göra själv, är mycket stort. Det kan läsas som behov av att uttrycka sig, konsumtionströtthet, behov av att förstå en produktionscykel, miljömedvetenhet eller behov att förankra sig i en tid eller plats. Hållbarhetsfrågorna, de ekologiska, sociala och ekonomiska påverkas gynnsamt av slöjdande/görande. Ett samhälle inriktat på användning av förnyelsebara resurser och återbruk, där bostäder, utemiljöer och föremål utformas för bästa hållbarhet och med möjlighet till att utföra reparationer och förbättringar är mindre sårbart. Social hållbarhet kräver att människor har en tillhörighet, får bekräftelse och möjlighet att nyttja sina förmågor och därigenom möjlighet att bidra. Att själv få möjlighet till görande, om det så handlar om det enklaste enkla eller en mästerslöjdare, ger samma tillfredsställelse för utföraren och är lika viktigt ur ett hållbarhetsperspektiv. I urban miljö saknas ofta förutsättningar för eget görande, man har inte en verkstad eller en bostad stor nog att hysa en verkstad. Gemensamma verkstäder är sällsynta, trots att de när de finns/funnits är platser där möten över kulturgränser sker. Det offentliga rummet har sällan utformats efter människornas önskan om att slöjda eller göra. Det behöver ändras.

Det är av stor vikt att alla medborgare ges samma förutsättningar att ta del av samhällets resurser, vilket ställer krav på de infrastrukturer som skapas. Att ge alla barn och unga möjlighet till skapande verksamhet på fritiden för att därigenom ge

dem verktyg att uttrycka sig och förstå världen, är ett sätt att motverka segregation och underlätta integration. I den senaste SOM undersökningen uppgav 54 % av 16-19 åringarna att de ägnar sig åt slöjd och hantverk. Slöjdens starka koppling till hållbar utveckling, till delaktighet och kulturella möten motiverar att den ges en starkare ställning både nationellt, regionalt och lokalt.

NFH menar att slöjden behöver ges större uppmärksamhet i det fortsatta arbetet med den gestaltade livsmiljön än vad som framgår av utredningens betänkande. Där nämns slöjden sporadiskt och ofta endast i förbigående. Ett exempel på hur slöjden helt i onödan förbigås är under **4.3.2** där gemensamma rum endast förknippas med ny teknik som 3D-printing.

Mot bakgrund av ovanstående ser NFH det som angeläget att slöjdens roll i ett hållbart samhälle framhålls i skrivningarna som ger bakgrunden till utredningens förslag om nya nationella mål för arkitektur- form och designpolitiken (6.4), men ställer sig bakom målens generella formuleringar. NFH menar att behovet av lokaler för slöjdande bör betonas.

Stärkt svensk export av arkitektur, form och design

NFH delar utredningens slutsats (**5.3.3**) att en mer målmedveten satsning på områden inom gestaltad livsmiljö har stor potential att öka Sveriges export. Sysselsättning och möjlighet att skapa stabila företag inom kulturella och kreativa näringar som slöjd, konsthantverk och småskalig design förutsätter att stödsystem och exportsatsningar utformas och anpassas till små- och enmansföretagens förutsättningar. Kulturella och kreativa näringar (KKN) har en ökande betydelse och bland småföretagare är andelen som exporterar nästan dubbelt så hög bland KKN företagen. I framtagandet av en ny politik för området är det av stor vikt att de näringsmässiga aspekterna beaktas.

Myndigheters, regioners och kommuners program för området

I utredningens förslag (**8.5.9**) om statliga myndigheters och (**8.5.10**) om kommuners och regioners ansvar att ta fram, respektive stimulera, särskilda program för arkitektur, form och design nämns inte slöjden, trots dess starka roll i en hållbar utveckling och dess starka karaktär av både kultur och näring. NFH anser att det här är särskilt viktigt att slöjden synliggörs i dessa sammanhang, eftersom den ligger så nära medborgarna och deras eget görande och att den finns närvarande i bland annat ungdomsskolan. NFH anser att regionala myndigheter i samverkan med bl.a. SKL, bör utarbeta vägledning och i övrigt ge stöd till utveckling av kommunala program

för slöjd och konsthantverk, då frågor som exempelvis hållplatsers utformning, offentliga lokalers utformning, slöjd och konsthantverkets plats i det offentliga rummet är relevanta och betydelsefulla för breda kultur- och näringsområdets utveckling och livskraft, för dess utövare och allmänheten som vistas i miljöerna.

Ny myndighet

Utredningen föreslår (7.3) en sammanhållen myndighet benämnd Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. NFH menar att en sådan lösning riskerar att skapa konkurrens och oklarhet. Konkret och praktiskt ansvar och kompetens på områdets olika delar finns redan idag på många olika ställen; Boverket, länsstyrelserna, Trafikverket, högskolor, SVID, Sveriges Arkitekter... Dessa aktörer agerar praktiskt i vardagen och kommer även fortsättningsvis att spela viktiga roller. Det som behövs är en starkare kommunikation och samordning mellan aktörerna. Det är därför angeläget att stat och kommuner utvecklar incitament till samtal och samordning - inte en ny myndighet på bekostnad av nedmontering av ett arkitekturmuseum. Utmärkande för både arkitekturen och slöjden är att de tenderar att urvattnas när inget tydligt fokus finns. Arkitekturens speciella ställning med en profession som försvagats av exploateringsintressen och som en del av, inte bara den gestaltade miljön, utan också djupt invävd i politiska processer och beslut i nämnder och myndigheter, skiljer den från övrigt. Det kräver ett ökat fokus snarare än en sammanblandning.

Samlingarna behöver göras tillgängliga både vad gäller arkitektur, design och slöjd, eftersom de inte bara är föremål för forskning utan också i hög grad fungerar som levande referenser och inspiration för pågående och framtida projekt. Samlingarna ska inte bara vara en fråga för konstvetare, arkitekturhistoriker och liknande, utan en i högsta grad operativ fråga för professionernas möjlighet att tillvarata och nyttja kulturarvet. Den föreslagna nedmonteringen av ArkDes skulle i detta sammanhang därför vara katastrofal.

En ny myndighet skulle sannolikt innebära betydande nya kostnader. En betydligt mer kostnadseffektiv lösning kan rimligen skapas genom ett särskilt finansierat samordningsuppdrag till Boverket, som då skulle kunna få en välbehövlig förstärkning av det arbete som där redan görs för den gestaltade livsmiljön. Trafikverket, Fastighetsverket, länsstyrelser, högskolor, museer skulle kunna ges uppdrag i regleringsbrev att samverka.

NFH anser mot bakgrund av ovanstående att samordning av området gestaltad livsmiljö behövs, men att ombildning av ArkDes till Myndigheten för Gestaltad

livsmiljö vore olycklig. NFH ser hellre samordnings- och samverkansuppdrag till befintliga myndigheter och att arkitekturen stärks genom att Arkitekturmuseum återupprättas. ArkDes bör döpas om till "Arkitekturmuseum och Designcentrum".

Slöjden bör stärkas genom att Röhsska Museet i Göteborg får ett särskilt nationellt finansierat uppdrag.

Kultursamverkansmodellen

Utredningen föreslår (8.5.11) att arkitektur, form och design ska föras in i de regionala kulturplanerna inom ramen för samverkansmodellen. Samverkansmodellens införande 2011 förändrade bidragsgivningen och krävde samarbete mellan de olika myndigheter och organisationer som har ekonomiska och/eller starka intressen i kultursamverkansmodellen. Regeringen lät inrätta ett samverkansråd. Nämnden för hemslöjdsfrågor (NFH) ingår i samverkansrådet. Som modell för hur breda samarbeten kan koordineras är samverkansmodellen ett bra exempel. Den kritik samverkansmodellen fått har till stor del handlat om bristande resurser och därav följande brister på prioritering, avsaknad av statlig följsamhet med regional uppräknings och ringa stöd till nya regionala satsningar. Att föra in områdena arkitektur, form, design och konsthantverk i samverkansmodellen vore i princip ett sätt att stärka områdena vilket är positivt men att göra det utan att nya resurser tillförs, skulle istället bidra till en utarmning och ifrågasättande av modellen. De gynnsamma effekterna av slöjdandet för individer och samhället som berörs under avsnittet om de nationella målen skulle motverkas. Nämnden för hemslöjdsfrågor motsätter sig förslaget att föra in arkitektur, form, design och konsthantverk såvida inte nya och väsentliga resurser för detta ändamål ställs till modellens förfogande.

Wild card

Slöjden verkar inom ett område med mjuka gränser till design och konsthantverk. Utvecklingen pekar på att gränserna blir alltmer upplösta samtidigt som en tydlig kärna för respektive område är stabil. Det är inte sällan svårt för professionella slöjdare att komma ifråga i upphandlingar, tävlingar och innovationsprocesser. NFH anser att utredningens förslag (8.5.14) om stöd till system med s.k. wild card är utmärkt och bör innefatta slöjdare.

Utbildning av myndigheternas inköpare

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig bakom förslaget (9.8.2) att stärka kompetensen hos inköpare inom upphandlande myndigheter och enheter med tillägget att inköpare inom området gestaltad livsmiljö, som i förslaget definierats som arkitektur, form och design, utökas med områdena slöjd och konsthantverk. I rapporten Nationell agenda för företagsutveckling inom slöjd, konsthantverk och småskalig design lyfts högre kompetens hos de offentliga inköparna inom områdena slöjd, konsthantverk och småskalig design som en av de viktigaste faktorerna för en livskraftig bransch och småföretagarnas chans till försörjning och överlevnad.

Kunskap, kompetens och samverkan

NFH ställer sig bakom utredningens bedömningar och förslag i **avsnitt 10** – Kunskap, kompetens och samverkan, och noterar att slöjden i detta avsnitt är något mer synlig än i andra delar av betänkandet. Särskilt viktiga menar NFH, är frågor om breddad rekrytering, nationella forskningsnätverk och särskild utlysning av forskningsmedel inom området hållbar samhällsutveckling. Slöjd har i Sverige genom sin plats i grundskolan och kombination av tillvarataget kulturarv och utvecklad kunskap, en unik position. Vi kan inom många områden spåra effekten av en allmänt utbredd kunskap i görande. Utökad forskning inom området skulle kunna ha stor betydelse

Remissvaret har beretts inom NFH:s kansli och av nämndens ledamöter. Nämnden fattade beslut om svaret den 10 mars 2016.

Bo-Erik Gyberg
Ordförande

Friedrike Roedenbeck
Kanslichef